

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:4

om mänskliga rättigheter och rätten till
självbestämmande

UU
1987/88:4

Nedanstående motioner behandlar olika aspekter på mänskliga rättigheter och rätten till självbestämmande och hur dessa frågor bör drivas inom de multilaterala organ som är ansvariga för det internationella främjandet av mänskliga rättigheter och självbestämmande; FN och Europarådet samt Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa ESK. Utskottet har valt att behandla dessa motioner i ett gemensamt betänkande.

I ett första avsnitt (A) lämnas en allmän redogörelse för de internationella instrument som finns till främjandet av de mänskliga rättigheterna samt arbetet på att få dessa instrument respekterade. Kortfattad redogörelse lämnas även för det svenska arbetet internationellt på att främja mänskliga rättigheter.

I ett andra avsnitt (B) behandlas de olika specifika frågor rörande mänskliga rättigheter och rätten till självbestämmande som tagits upp i motionerna enligt följande uppställning:

1. Inrättandet av särskild kommissarie för mänskliga rättigheter (MR). (U531 yrkande 4)

2a) Förstärkta resurser till FN:s arbete för MR. (U531 yrkande 1)

2b) Stöd till länder där folkrätten hotas (U531 yrkande 5)

2c) Initiativ till ett FN-universitet för demokrati och MR. (U531 yrkande 7)

3. Turkiets ratifikation av Europakonventionens art. 25 om individuell klagorätt. (U531 yrkande 8)

4. Frågor om barns rättigheter och barnarbete. (U531 yrkande 9 och 10, U535 och U536 yrkande 1)

5. Kvinnor – Rapportör för att undersöka förtryck och våld mot kvinnor. (U516)

6. Konvention om tvångsförsvinnanden. (U533, U537 och U538)

7. Avskaffande av dödsstraff. (U531 yrkande 2 och 3)

8. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen. (U520 och U521)

9. Mänskliga rättigheter i Rumänien. (U519)

10. Stöd till det kurdiska folket. (U514 yrkande 1, 2 och 4)

I motion 1986/87:U514 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkandena 1, 2 och 4 hemställs

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till att ta upp den kurdiska frågan i FN eller i andra sammanhang enligt utrikesutskottets uttalande förra året, som citerats i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om svenska initiativ mot regimerna i Irak och Iran för att förbättra förhållandena för de kurdiska minoriteterna i dessa länder,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer att kurdiska flyktingars situation måste beaktas särskilt med hänsyn till den förföljelse de utsätts för i sina resp. länder.

I motion 1986/87:U516 av Ann-Cathrine Haglund och Birgitta Rydle (båda m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i FN skall verka för att en särskild FN-rapportör utses för att undersöka och årligen till FN rapportera om förtryck och våld mot kvinnor i olika länder.

I motion 1986/87:U519 av Anita Bråkenhielm (m) hemställs att riksdagen begär att regeringen undersöker möjligheterna att i FN aktualisera en särskild rapport om efterlevnaden i Rumänien av FN:s konventioner och deklaration om de mänskliga rättigheterna.

I motion 1986/87:U520 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m, s, fp, c, vpk) hemställs att riksdagen begär att regeringen på lämpligt sätt för Sovjetunionens statsledning understryker

1. att den som ett led i sitt lovvärda arbete för världsfred måste visa respekt för de mänskliga rättigheterna så som de stadfästs i olika internationella överenskommelser,

2. att den i humanitär anda och såsom ett första steg måste förhindra framtida rättegångar mot oliktankande, frigge samvetsfångar och låta dem och f.d. samvetsfångar utvandra, när de så önskar.

I motion 1986/87:U521 av Alf Svensson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts om de sovjetiska judarnas situation.

I motion 1986/87:U531 av Gunnar Björk i Gävle m.fl. (c) yrkandena 1-5 och 7-10 hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen verkar för förstärkta resurser till FN:s arbete för skydd av mänskliga fri- och rättigheter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att som ett första steg verka för ett Europa fritt från dödsstraff,

3. att riksdagen hos regeringen begär förnyade initiativ för att få till stånd en internationell överenskommelse om avskaffande av dödsstraff,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande fortsatta svenska insatser för inrättande av en särskild kommissarie för mänskliga rättigheter,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till länder där folkrätten hotas.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om nordiskt initiativ till ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter.

8. att riksdagen begär att regeringen verkar för att Turkiet ska¹ ratificera artikel 25 om individuell klagorätt i Europakonventionen.

9. att riksdagen begär att regeringen vidtar åtgärder i syfte att ge ett skydd för barn i krig i enlighet med motionen.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om åtgärder mot barnarbete.

I motion 1986/87:U533 av Maria Leissner m.fl. (fp, c, vpk) hemställs att riksdagen begär att regeringen undersöker förutsättningar att få till stånd en särskild FN-konvention om tvångsförsvinnanden.

I motion 1986/87:U535 av Gunnel Jonäng och Marianne Andersson (c) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att arbetet med en konvention för barn ges hög prioritet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en konvention om barns rättigheter måste skärpas jämfört med den nuvarande Genèvekonventionen.

I motion 1986/87:U536 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkande 1 hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen i årets GATT-runda tar initiativ för att bekämpa barnarbetet som en form av dumping.

I motion 1986/87:U537 av Lars Werner m.fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bekämpa systemet med "försvinnanden" som används av allt fler stater,

2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i FN för att en konvention mot sådana försvinnanden upprättas.

I motion 1986/87:U538 av Margareta Persson m.fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en FN-konvention om tvångsförsvinnanden.

Allmän bakgrund

I tidigare betänkanden från utrikesutskottet (senast UU1985/86:23) har gjorts en genomgång av de internationella konventioner och instrument som i dag finns och vars syfte är att öka respekten för mänskliga rättigheter.

Det folkrättsliga instrument som är grundläggande för det internationella samfundets skyldigheter vad gäller respekten för människors rättigheter är FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 som sedermera kompletterades med de två bindande konventionerna av år 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter och om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Under årens lopp har sedan utvecklats ett regelverk av olika konventioner och deklarationer som är ägnade åt att skydda vissa speciella grupper eller intressen. För Europa är här av särskild betydelse den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och

de grundläggande friheterna som framlades 1950. Även slutdokumentet 1975 från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) har, trots att det inte är juridiskt bindande, fått stor betydelse i praktiken.

De konventioner som är särskilt aktuella för de motionsyrkanden som utskottet nu har att behandla är 1966 års konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, 1979 års konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor, 1951 års likalönskonvention, 1973 års konvention om barnarbete, 1984 års konvention mot tortyr och Genèvekonventionen om krigets lagar (tilläggsprotokoll om barn i väpnade konflikter). Under utarbetande är en konvention om barns rättigheter. Det finns ingen konvention om förbud mot dödsstraff. Liksom folkrätten i övrigt har de nämnda konventionerna begränsningar i sin räckvidd. De är endast bindande för de länder som undertecknat dem. Även gentemot de stater som undertecknat dem är det svårt att genomdriva en effektiv tillämpning eftersom många av konventionerna saknar effektiva kontrollbestämmelser.

Den europeiska konventionen har däremot försetts med en kontrollmekanism genom den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna samt genom Europarådets ministerkommitté. Samtliga medlemmar i Europarådet är anslutna till Europakonventionen. Två typer av mål kan anhängiggöras inför kommissionen; mellanstatliga mål och enskilda klagomål. Det sistnämnda kan endast föras mot konventionsstater som erkänner kommissionens behörighet att pröva enskilda klagomål. Yttersta sanktionsmöjlighet vid mellanstatliga mål är uteslutning från Europarådet.

Det organ som inom FN-systemet har den centrala rollen för att främja respekten för de mänskliga rättigheterna är Kommissionen för de mänskliga rättigheterna som utses av FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC). Det finns även en kommission för kvinnofrågor och en kommission för narkotikafrågor som tillsätts på samma sätt.

Svårigheterna att på ett effektivt sätt tillämpa de konventioner rörande mänskliga rättigheter som antagits, gäller i ännu högre grad alla de resolutioner och förklaringar som under årens lopp antagits inom FN-systemet eftersom de inte är bindande. Exempel på förklaringar och resolutioner som har relevans för de motioner som utskottet nu har att behandla är Förklaringen om avskaffande av alla former av religiös ofördragsamhet (1981) och resolutioner om avskaffande av dödsstraff. Under utarbetande är en deklaration om rätten att främja och försvara de mänskliga rättigheterna. Den arbetsgrupp som 1985 fick i uppdrag att utarbeta en deklaration, sammanträdde för första gången i januari 1986.

Möjligheterna för FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna att övervaka att konventionsbestämmelserna om mänskliga rättigheter respekteras är begränsade till en granskningsfunktion, som består av en procedur för behandling av klagomål (den s.k. 1503-proceduren) och ett antal rapportörer som på uppdrag av Kommissionen för mänskliga rättigheter kan undersöka hur olika stater uppfyller sina åtaganden inom vissa områden. Dessa s.k. "tema"-undersökningar av situationer i vilka upprepade och grova brott mot mänskliga rättigheter konstaterats har hittills utförts på följande områden: Tortyr, försvinnanden, oegentliga rättegångsförfaran-

den, minoritetsfrågor, religiös ofördragsamhet. Härtill har tillsatts rapportörer som skall undersöka förhållanden i enskilda länder där brott mot de mänskliga rättigheterna bevisligen är vanligt förekommande (El Salvador, Guatemala, Chile, Iran och Afghanistan). Dessa rapportörer redovisar till Kommissionen. Själva offentliggörandet av förhållanden som strider mot mänskliga rättigheter samt frågornas behandling inom Kommissionen och eventuellt vidare inom FN-systemet är dock den enda formen av sanktion som finns. Kommissionen kan knappast framtvinga någon form av rättelse mot den berörda statens vilja.

Samma svårigheter har de olika organ som har upprättats för att granska tillämpningen av 1966 års mänskliga rättighetskonventioner. Detta gäller såväl Kommittén för de mänskliga rättigheterna som upprättats enligt konventionen om de politiska och medborgerliga rättigheterna som den kommitté som skall granska genomförandet och efterlevandet av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Denna kommitté hade sitt första möte i år. Dessa kommittéers mandat har försvagats ytterligare genom att kommittén för de mänskliga rättigheterna endast kan pröva klagomål mot en konventionsstat som genom anslutning till ett frivilligt protokoll har godtagit kommitténs kompetens att pröva klagomålet. Hittills har endast 39 stater anslutit sig. Motsvarande frivilligt protokoll har inte tillförts konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Andra särskilda kommittéer har upprättats för att granska efterlevnaden av konventionerna mot rasdiskriminering resp. diskriminering av kvinnor. En motsvarande kommitté förutses skapas för att granska tillämpningen av konventionen mot tortyr som trädde i kraft i år.

Genom att granskningskommittéer tillsätts finns det ett kontrollsystem men, såsom ovan påpekas, dessa system är ofullständiga genom sin oförmåga dels i vissa fall att ens pröva en fråga, dels i andra fall att kunna vidta sanktioner.

Utskottet

Konventionsbestämmelser om skydd för de mänskliga rättigheterna kan inte bli effektiva utan ett kontrollsystem som övervakar efterlevnaden av dessa bestämmelser. Just häri ligger det stora problemet för FN i dess arbete att förbättra respekten för de mänskliga rättigheterna runt om i världen. Med de ofullständiga verkställighetsbestämmelser som finns och med den otillfredsställande anslutning till de internationella instrument som redan skapats blir FN:s möjligheter att ingripa mot de regeringar som kränker mycket små. Som exempel på den låga anslutningsgraden till konventionerna om mänskliga rättigheter kan nämnas att hittills har endast ca hälften av FN:s medlemsstater undertecknat de två konventionerna om mänskliga rättigheter från 1966 och endast 39 stater anslutit sig till det fakultativa protokollet vari kommittén för mänskliga rättigheter ges kompetens att granska klagomål från enskilda att deras rättigheter kränkts av konventionsstaten i fråga.

Vidare har hittills endast 24 stater anslutit sig till 1984 års konvention mot tortyr, 123 stater har anslutit sig till 1966 års konvention mot rasdiskriminering och 33 till 1973 års konvention om barnarbete.

Till detta hinder för ett effektivt främjande av de mänskliga rättigheterna får läggas motvilligheten hos olika berörda stater att låta FN-systemet granska hur de uppfyller de åtaganden som de gjort. Motståndet mot tillsättandet av en kommissarie för mänskliga rättigheter – en fråga som Sverige sedan länge drivit inom FN – hänför sig just till vad dessa länder ser som en inblandning i deras inre angelägenheter. Utskottet återkommer till frågan om en kommissarie längre fram i betänkandet.

Denna motvilja mot att schavottera inför det internationella samfundet har under de senaste åren gjort det allt svårare för Kommissionen för mänskliga rättigheter eller för FN:s generalförsamling att ta upp hur enskilda länder respekterar sina förpliktelser på mänskliga rättighetsområdet. Det blir allt svårare att få kommissionen enig om att tillsätta nya rapportörer för att undersöka förhållanden rörande mänskliga rättigheter i ett särskilt land. Orsaken härtill synes vara en ökad regional sammanhållning mot vad som ses som yttre inblandning i inre angelägenheter. Liknande orsaker hämmar kommissionens övriga möjligheter att granska situationer som utmärks av grova och systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter, t.ex. tillsättande av en särskild undersökningskommitté.

En väg att granska brott mot mänskliga rättigheter i olika länder som däremot fortfarande anses som framkomlig och förhållandevis effektiv är att ta upp teman för undersökningar och där se till att de länder där kränkningar äger rum noggrant studeras. Exempel på sådana teman är tortyr och tvångsförsvinnanden.

Det implementeringssätt som utnyttjas inom FN-systemet och som huvudsakligen går ut på att länderna rapporterar till Kommissionen för mänskliga rättigheter eller Generalförsamlingen och redogör för hur de följer upp de olika konventioner som antagits befinner sig just nu i kris. Länder rapporterar inte i tid. Inte heller granskas de inkomna rapporterna i tid. Detta har lett till en kraftig försening i granskningen av hur ett antal konventioner tillämpas.

Till dessa problem som begränsar FN-systemets möjligheter att effektivt och snabbt verka för mänskliga rättigheter kommer även att det är alltför många ämnen som tas upp vid de olika kommittéernas och kommissionernas möten, och det är alltför många studier som begärs. Ett särskilt och tilltagande problem är de begränsade finansiella resurser som FN som helhet nu har att röra sig med.

Trots alla tillkortakommanden går dock arbetet inom FN ut på att utveckla och tillämpa normsystemet för de mänskliga rättigheterna sakta framåt och det har, och kommer fortsatt att ha, Sveriges starka stöd.

Sverige har i olika internationella sammanhang arbetat för ett utökat skydd för individernas rättigheter baserat på uppfattningen att de mänskliga rättigheterna endast kan hävdas och försvaras på ett meningsfullt sätt, och kränkningar påtalas om det definitionsmässigt är den enskilde som är bärare av rättigheterna.

Med detta följer den svenska uppfattningen att det aldrig kan vara en stats ensak hur den behandlar sina medborgare eller andra människor som befinner sig på dess territorium. I stället är skyddet av mänskliga rättigheter en angelägenhet för det internationella samfundet, och det kan aldrig

betraktas som otillåten inblandning i en stats inre angelägenheter att påtala kränkningar av mänskliga rättigheter var de än sker.

Stärkandet av skyddet för de mänskliga rättigheterna ingår som en central del i svensk utrikes- och biståndspolitik. Det är också en politik som har starkt stöd av den svenska opinionen.

Från svensk sida anser vi dock att lika viktigt som att förstärka och utvidga normsystemet inom FN avseende mänskliga rättigheter, är att tillse att de normer som redan finns verkligen respekteras i praktiken. Det är därför, enligt utskottet, viktigt att regeringen fortsätter att arbeta för att allt fler stater godtar de befintliga procedurerna för prövning av klagomål över kränkning av mänskliga rättigheter.

Vidare bör arbetet på att effektivisera rapporterings- och uppföljningsprocesserna inom ramen för Generalförsamlingen och Kommissionen för de mänskliga rättigheterna fortsätta.

I syfte att bistå de länder som i ökad grad önskar främja mänskliga rättigheter och demokrati utan att därför ha tillräckliga medel eller kunskap, har Kommissionen för mänskliga rättigheter upprättat ett program för tekniskt bistånd. Biståndet skall bl.a. användas till utbildning av personal och rådgivning i frågor om mänskliga rättigheter. Sverige stöder detta program sedan dess tillkomst.

Frågan om främjandet av mänskliga rättigheter inom ramen för svenskt utvecklingsbistånd har givits särskild betoning under senare år. En arbetsgrupp skall tillsättas inom utrikesförvaltningen (UD) med syfte att primärt i ett FN-perspektiv, se över den svenska politiken vad avser mänskliga rättigheter. Arbetsgruppen kommer också att få till uppdrag att se över möjligheterna att inom FN:s ram bistå utvecklingsländerna i främjandet av demokratisk utveckling och respekten för de mänskliga rättigheterna. Vad gäller det bilaterala svenska biståndet, pågår gemensamt inom UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete och på SIDA en översyn av hur demokrati och mänskliga rättigheter bättre skall kunna främjas såväl i de allmänna länderprogrammen som i anslagsposten Särskilda program.

Genom det humanitära biståndet till Latinamerika och Södra Afrika går redan en stor del av det svenska biståndet till att främja respekten för de mänskliga rättigheterna och till en demokratisk samhällsutveckling.

1. Inrättandet av en särskild kommissarie för de mänskliga rättigheterna

Bakgrund

Frågan om en kommissarie för mänskliga rättigheter som väcks i motion U531 yrkande 4 har tidigare behandlats i utskottet, senast i betänkandet UU 1985/86:23.

Redan 1964 tog Costa Rica och Sverige i FN:s generalförsamling upp behovet av att inrätta en post som kommissarie för att ge ytterligare tyngd åt främjandet av de mänskliga rättigheterna. Förslaget fick dock inte stöd av Generalförsamlingen. Frågan har sedan tagits upp regelbundet i FN utan framgång. Det är framför allt u-länderna och öststaterna som är motståndare till en kommissarie eftersom de befärar inblandning i vad de anser vara inre angelägenheter.

Utskottet står fast vid sin tidigare uppfattning att en kommissarie för mänskliga rättigheter skulle kunna förstärka de instrument som finns inom FN för främjandet av de mänskliga rättigheterna och ge ytterligare tyngd åt den viktiga uppgift som bl. a. ligger i att tillse att de bestämmelser som regeringarna själva enats om verkligen respekteras i praktiken. Det är beklagligt att det fortfarande inte finns tillräckligt stöd bland FN:s medlemsländer för en dylik befattning.

Utskottet utgår ifrån att regeringen fortsätter att undersöka möjligheterna att inrätta en befattning som kommissarie för mänskliga rättigheter. Det är dock angeläget att befattningen får auktoritet och stöd av en stor majoritet. Yrkande 4 i motion U531 får därmed anses besvarat.

2a) Förstärkta resurser till FN:s arbete för skydd av mänskliga fri- och rättigheter

2b) Stöd till länder där folkrätten hotas

2c) Initiativ till ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter

Bakgrund

I innevarande års biståndsproposition betonas särskilt främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter. I det utskottsbetänkande som låg till grund för riksdagens beslut UU1986/87:10 konstateras att "just dessa frågor var huvudtema i samtliga partimotioner samt att betoningen av demokratifrågorna i vid mening ligger väl i linje med de intentioner regeringen redovisar i propositionen".

Sverige arbetar aktivt för att inom bl. a. FN:s ramar förstärka och utvidga skyddet för mänskliga rättigheter och främja demokratins utbredning. Svensk utrikespolitik har sedan länge varit inriktad på att stödja folkrättens grundtankar. Detta är en av tankarna som framförs i motion U531: "Sverige har tillsammans med de nordiska länderna en lång tradition av demokrati. Vi har också rätten och skyldigheten att föra vidare demokratins idé och praktiska utformning".

I det bilaterala biståndet visas det svenska engagemanget för främjande av demokrati och mänskliga rättigheter genom bl. a. det humanitära stödet till Södra Afrika och till Latinamerika. Härtill har i det bilaterala utvecklingsanslaget avsatts medel ägnade åt främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter under anslagsposten Särskilda program.

Exempel på åtgärder som stötts har varit anordnandet av seminarium rörande legala rättigheter för fattig landsbygdsbefolkning i u-länderna, en serie seminarier rörande jurister och domares oberoende i u-länder samt stöd till utbildning av s.k. "barfotajurister".

Inom ramen för FN finns två universitet; FN-universitetet i Tokyo (UNU) samt fredsuniversitetet i Costa Rica. FN-universitetet i Tokyo började 1975 sin verksamhet. Denna har inriktats på tre prioritetsområden; världssvälten,

social utveckling och användandet av naturresurser. Universitetet finansieras med frivilliga bidrag. Under FN-universitetet skapades 1986 ett världsinstitut för utvecklingsforskning i Helsingfors. Detta finansieras huvudsakligen av finska regeringen. Ett fredsuniversitet upprättades i Costa Rica 1980 på initiativ av landets dåvarande president. Costa Ricas regering finansierar universitetet.

Utskottet

Som redan nämnts i det allmänna bakgrundsavsnittet till detta betänkande kommer arbete att igångsättas inom utrikesförvaltningen med en översyn av Sveriges politik rörande främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter primärt i ett FN-perspektiv. Samtidigt pågår redan arbete inom UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete och SIDA med syfte att se hur demokrati och mänskliga rättigheter bättre skall kunna tillgodoses i det bilaterala biståndet.

I SIDA:s anslagsframställning föreslås en utvidgning av delposten för demokrati och mänskliga rättigheter under anslagsposten Särskilda program. Utskottet får anledning återkomma till denna fråga vid nästa års betänkande rörande det svenska utvecklingsbiståndet.

Förutom översynen för att på längre sikt öka effektiviteten och räckvidden i det internationella arbetet på det här området strävar Sverige efter att stärka det existerande normsystemet genom att främja efterlevnaden. Exempel på detta arbete är återkommande resolutionsförslag i FN:s generalförsamling, vilka syftar till att göra efterlevnaden av konventionerna bättre. Vid förra årets generalförsamling framlades med svenskt stöd t. ex. resolutionsförslag som krävde att staterna uppfyller sina skyldigheter vad avser rapportering om mänskliga rättigheter i det egna landet, att FN:s mänskliga rättighetsarbete får ökad publicitet samt påtryckningar för att få fler stater att tillträda de folkrättsliga instrument som finns.

Detta arbete ingår även som ett led i strävandena att i alla sammanhang slå vakt om folkens rätt till oberoende och självbestämmande. Folkrätten är, som framförs i motion U531, en betydelsefull sida av de mänskliga rättigheterna.

I yrkande 7 i motion U531 föreslås ett nordiskt initiativ för att FN skall inrätta ett universitet för demokrati och mänskliga rättigheter.

Ett initiativ i denna fråga skulle ligga väl i linje med det allmänna starka stödet som vi från svensk sida givit FN:s arbete på att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Det skulle även kunna bli ytterligare ett sätt att stödja den demokratiska utvecklingen i tidigare diktaturländer och ett sätt att på lång sikt sprida en demokratisk och humanitär grundsyn till människor i de länder där detta inte är en självklarhet, såväl som kunskap om människors demokratiska och mänskliga rättigheter.

Det behövs praktisk kunskap om institutionsbyggande, system för rättssäkerhet, inflytandefrågor, allmänna val m. m. Här spelar utbildning och information en stor roll.

Utskottet instämmer även i det allmänna syftet bakom yrkandena 1 och 7 i motion 531 vad gäller utökade resurser till FN:s arbete för skydd av

mänskliga rättigheter och behovet av stimulans och resurser till de stater som själva visar intresse för att stärka folkrätten och de mänskliga rättigheternas ställning.

Det får dock konstateras att FN:s reguljära program i dag tvärtemot att erhålla ökade resurser i stället befinner sig i finansiell kris. Sverige verkar tillsammans med de andra nordiska länderna för reformer som stärker FN:s effektivitet, auktoritet och finanser.

Som utskottet nyligen redovisat i betänkandet UU1986/87:1 bör en varaktig lösning av FN:s finanskris bygga på en rättvis fördelning av finansieringsbördan och inte i första hand på att enskilda länder tar på sig ett ökat finansieringsansvar.

På motsvarande sätt har utskottet tidigare yttrat vad gäller de frivilliga bidragen till FN:s biståndsverksamhet (UU 1986/87:10) att "En strävan bör vara att förmå andra länder att öka sina anslag till FN:s biståndsverksamhet, snarare än att ytterligare öka Sveriges andel".

Innan FN:s finansiella kris har kunnat botas, torde det inte finnas några förutsättningar för att bilda ett nytt FN-organ. Detta var även slutsatsen när utskottet senast behandlade frågan (UU1985/86:23). Såväl FN-universitetet och fredsuniversitetet finansieras utanför FN:s reguljära budget. Ett universitet för demokrati och mänskliga rättigheter torde få bekostas på samma vis. Utskottet anser det av ovan angivna skäl inte meningsfullt att nu väcka förslag om inrättande av ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter.

Utskottet anser yrkandena 1, 5 och 7 i motion U531 besvarade med det anförda.

3. Individuell klagorätt

Bakgrund

Enskild klagorätt utgör inte ett obligatoriskt institut för konventionsstaterna vare sig enligt FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter eller enligt Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Europakonventionens 25 artikel innehåller stadganden om individuell klagorätt men endast som ett fakultativt element. Endast de konventionsstater som genom särskild förklaring erkänner kommissionens behörighet att motta enskilda personers och organisationers klagomål blir bundna av de regler som gäller i detta avseende. I motion 531 yrkande 8 begärs att regeringen verkar för att Turkiet skall ratificera denna artikel.

Utskottet

Turkiet avgav i januari i år en deklaration varigenom den turkiska regeringen erkänner Europarådets kommissions för mänskliga rättigheter behörighet att pröva individuella fall.

Enda land som därmed inte erkänt kommissionens behörighet att pröva individuella klagomål är Cypern. Yrkande 8 i motion 531 får därmed anses besvarad.

Bakgrund

Frågan om internationella åtgärder för skydd av barn behandlades i betänkandet UU 1985/86:22. Där gjordes en genomgång av vad som hittills åstadkommits inom folkrätten för att skydda barn mot faror och exploatering.

1959 antog FN:s generalförsamling en deklaration om barns rättigheter.

Ännu finns inte någon allomfattande internationell konvention om barns rättigheter. Arbetet på en dylik konvention, som pågått sedan 1979 under FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, håller dock på att närma sig sitt slut. Hittills har ett tjugotal artiklar utarbetats för att ingå i konventionen. Sverige deltar aktivt i gruppens arbete tillsammans med de övriga nordiska länderna.

Det är arbetsgruppens förhoppning att ett utkast för en första läsning skall kunna föreligga efter gruppens nästa möte som troligtvis äger rum i januari 1988. Målsättningen är att en konvention skall ligga klar 1989, dvs. tio år efter det internationella barnåret.

Ännu återstår frågan om hur konventionen skall tillämpas, dvs. hur rapporteringsskyldigheten skall utformas och vem som skall granska rapporterna från konventionsstaterna.

En av konventionens mer kontroversiella artiklar är den preliminärt antagna artikel 20 som rör barn i väpnade konflikter. Arbetsgruppen har här preliminärt antagit en nedre gräns på 15 år för individers deltagande i väpnade konflikter. Denna gräns sammanfaller med den gräns som stadgats i 1977 års tilläggsprotokoll till Genèvekonventionen om krigets lagar för rekrytering av barn till väpnade styrkor.

Sverige, som även var tillskyndare till att en artikel om barns rättigheter i krig medtogs, arbetar för att den nedre åldersgränsen skall höjas till 18 år.

Frågan om skydd för barn i krig har även diskuterats inom arbetsgruppen och lett till generella stadganden i den preliminära konventionens artikel 20. Tilläggsprotokollet till Genèvekonventionen innehåller även stadganden till skydd för barn i krig.

UNICEF har sedan en längre tid ägnat uppmärksamhet åt frågan om barn som är utsatta för särskilt svåra förhållanden såsom krig. Detta har lett till program för hjälp till barn inom krigsområden som Libanon och El Salvador. UNICEF beslöt även vid sitt styrelsemöte 1986 att undersöka hur organisationen skulle kunna bidra till att arbetet på barnkonventionen påskyndades.

Frågan som väcks i motion U531 om hur FN och andra internationella hjälporganisationer kan garanteras att få komma in i krigförande länder för att ge barn humanitär hjälp är ständigt aktuell för UNICEF samt de frivilliga organisationer som ägnar sig åt humanitär hjälpverksamhet, t.ex. Röda korset och Rädda barnen.

Arbetet på att förbättra barnens situation pågår såväl inom Europarådet som inom Kommissionen för mänskliga rättigheter. Kommissionens underkommission för hinder mot diskriminering och skydd för minoriteter arbetar för närvarande på åtgärder för att förhindra barnprostitution och handel med barn.

Barnarbete

I motion U531 och motion U536 omnämns att det i dag kan finnas så mycket som 150–200 miljoner barnarbetare i världen. Detta trots att det finns konventioner och nationell lagstiftning mot barnarbete. Främsta orsaken till barnarbete är fattigdom, och det behövs ekonomiska och sociala förändringar för att komma till rätta med denna exploatering av barn.

Det krävs också, som påpekas i motion U536, att attityderna förändras, framför allt hos föräldrarna, så att de inser värdet av att barnen går i skola.

Den nu aktuella barnkonventionen innehåller stadgandet mot barnarbete (den preliminärt antagna artikel 18) vilken är ägnad att komplettera och förstärka redan existerande folkrättsliga dokument på området. Dessa inkluderar 1921 års konvention om undertryckande av handeln med kvinnor och barn, FN:s deklaration från 1959 om barns rättigheter samt ILO:s konvention nr 138 från 1973 enligt vilken minimiåldern för yrkesarbete sattes till 15 år. Efterlevnaden av dessa folkrättsliga instrument är dock dålig. Detsamma gäller nationell lagstiftning i olika länder avseende barnarbete.

UNICEF har inom FN-systemet ett övergripande ansvar för barnens situation vilket också inkluderar barnarbete. Vid förra årets styrelsemötes (april 1986) behandling av "barn i särskilt svåra omständigheter" togs exploaterade barn och barnarbete upp. UNICEF samarbetar med ILO i denna fråga och strävar efter att genom en allmän förbättring av barnens och deras föräldrars situation och genom information och upplysning om barnarbetets skadliga effekter minska dess omfattning.

Inom ILO utarbetas och behandlas för närvarande tre studier rörande barnarbete, bl.a. ett "aktionsprogram mot barnarbete".

Den svenska regeringen arbetar inom ramen för olika FN-organ aktivt på att bekämpa barnarbete och de socio-ekonomiska orsaker som ligger bakom.

Inom det bilaterala svenska biståndet har åtgärder för att komma till rätta med bl.a. barnarbete fått ökad betoning genom stödet till ekonomisk utjämning och till fattiga och eftersatta grupper särskilt på landsbygden.

I motion U536 hemställs att regeringen i årets GATT-runda tar initiativ för att bekämpa barnarbetet som en form av dumping. I GATT:s dumpingskods inledning fastställs att "antidumpingtullar får tillämpas mot dumping endast om sådan dumping förorsakar eller hotar förorsaka väsentlig skada (i importlandet)".

Artikel 2:1 i koden fastställer att dumping föreligger om exporterad vara säljs till lägre pris i mottagarlandet än vad varan i normalfallet kostar i exportlandet. Det är alltså mot förhållanden i importlandet, ej producentlandet som GATT:s regler generellt riktar sig. Dessutom är låglönearbete inte lagstridigt enligt GATT:s regler.

I syfte att komma till rätta med miljömässiga och sociala missförhållanden, som t.ex. barnarbete, har sedan 1970-talet ansträngningar gjorts inom GATT bl.a. från svensk och amerikansk sida att få till stånd en socialklausul. En dylik klausul skulle innebära en koppling av handelspolitiska sanktioner

till minimikrav rörande olika arbetsmiljöförhållanden. Frågan väcktes återigen förra året av USA med starkt svenskt stöd. Hittills har motståndet från u-länderna mot en socialklausul varit starkt med motiveringen att en dylik klausul skulle användas av i-länderna i protektionistiskt syfte.

Utskottet

I yrkande 1 i motion 535 hemställs att arbete med en konvention för barn ges hög prioritet. Detta kan utskottet helt instämma i. Det är av stor vikt att arbetet på en konvention för barn avslutas senast 1989. Regeringen bör, tillsammans med berörda frivilliga organisationer som Röda korset och Rädda barnen m.fl. göra alla ansträngningar för att arbetet skall kunna slutföras och att en effektiv konvention med bred internationell uppslutning blir resultatet.

Det svenska förslaget som lagts fram i arbetsgruppen om att inrätta en kommitté för genomförande av konventionen och om att konventionsstaterna skall rapportera vart fjärde år kan synas väl försiktigt. Det är dock viktigt att en tillämpning av barnkonventionen görs rationell och att det ges en realistisk möjlighet för konventionsstaterna att leva upp till sina åtaganden. Den kris som i dag finns inom FN-systemet och som förorsakats av alltför ambitiösa rapporteringskrav som varken medlemsländerna eller sekretariatet kunnat leva upp till måste överkommas. Härtill får läggas FN:s finansiella svårigheter som även hindrat effektiv tillämpning. Det gäller att i framtiden finna rationella och realistiska vägar att genomföra FN:s folkrättsliga instrument. Utskottet är dock av den uppfattningen att en första rapport inte bör vänta till fyra år efter konventionens ikraftträdande utan inkrävas tidigare.

Barn drabbas hårt i krigssituationer och det är, som framförs i motionerna U535 och U531, viktigt att freds- och nedrustningsarbetet i högre grad ägnas barnens situation.

Artikel 20 i det preliminära utkastet till en barnkonvention innehåller skydd för barn i väpnade konflikter. Enligt artikeln skulle den nedre åldersgränsen för barns deltagande i väpnade konflikter sättas till 15 år. Denna gräns sammanfaller med den nedre gräns för rekrytering av barn till väpnade styrkor som antagits i 1977 års första tilläggsprotokoll till Genèvekonventionen om krigets lagar.

Som framgår av bakgrundsredovisningen har de svenska representanterna i arbetsgruppen arbetat för höjning av den lägre åldersgränsen till 18 år. Det är en uppfattning som har starkt stöd av svenska frivilliga organisationer som även deltar i arbetsgruppens arbete.

Det är utskottets uppfattning att regeringen bör fortsätta att driva frågan om en lägsta åldersgräns på 18 år för barns deltagande i väpnade konflikter.

Motion U531 yrkande 9 samt motion 535 torde anses besvarad med det ovan anförda.

Barnarbete

Då frågan om barnarbete förra gången behandlades framförde utskottet i sitt betänkande (UU 1985/86:22) betydelsen av att Sverige och andra likasinnade

länder, när tillfälle bjuds, i internationella sammanhang aktualiserar frågan om missbruket av barnarbetskraft. Det är viktigt att regeringen i arbetet på den ovannämnda barnkonventionen arbetar för ett starkt skydd mot barns exploatering och för att konventionens regler efterlevs.

Med beklagande får utskottet konstatera, att fattigdomen i u-länderna och de traditionella värderingarna gör att det på kort sikt finns små möjligheter att få exploateringen av barn som arbetskraft att upphöra. Det bör dock vara möjligt att göra en åtskillnad mellan ett rimligt deltagande av barn i familjens försörjning, något som är en del i det ekonomiska mönstret i många länder, och det uppenbara missbruket av barnarbetskraft. Särskilda ansträngningar bör göras för att förhindra barnarbete som är skadligt för den psykiska och fysiska hälsan.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter sina ansträngningar att stärka opinionen mot barnarbete och med att främja den sociala och ekonomiska utvecklingen i u-länderna för att på så sätt minska incitamenten till barnarbete. Yrkande 10 i motion U531 torde härmed anses besvarat.

Förslaget i motion U536 om att regeringen i årets GATT-runda tar initiativ för att bekämpa barnarbete som en form av dumping finner utskottet inte vara en framkomlig väg. Som redovisats ovan är GATT:s dumpingregler ägnade åt att rätta till missförhållanden i importlandet varför förhållanden i exportlandet som exempelvis exploatering av barn som arbetskraft inte berörs.

Däremot anser utskottet att arbetet i GATT på en socialklausul bör understödjas och att regeringen härvidlag bör fortsätta sitt arbete på att få de u-länder som av rädsla för protektionism är motståndare till en klausul att inse de humanitära skäl som ligger bakom förslaget. Utskottet avstyrker härmed yrkande 1 i motion U536.

5. Särskild rapportör i FN för att undersöka och rapportera förtryck och våld mot kvinnor

Bakgrund

Utskottet har tidigare vid ett antal tillfällen behandlat frågan om förtryck och diskriminering av kvinnor. I ett tidigare betänkande från utrikesutskottet (UU 1985/86:6) gavs en utförlig redovisning för de konventioner och övriga instrument som utarbetats med syfte att främja kvinnors och mäns lika rättigheter och på olika sätt förbättra kvinnornas situation. Det viktigaste folkrättsliga instrumentet är 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Konventionen har redan ratificerats av 93 stater. Sverige har en plats i den kommitté som tillsattes för att övervaka konventionens efterlevnad. Konventionens medlemsstater har åtagit sig att rapportera vart fjärde år om den nationella tillämpningen av konventionen.

Vid den kvinnokonferens som hölls i Nairobi 1985 för att utvärdera resultatet av FN:s kvinnoår tionde antogs ett handlingsprogram för ökad jämställdhet och förbättrad situation för kvinnorna fram till år 2000 (de s.k. Nairobi-strategierna). I detta handlingsprogram målas en mörk framtidsbild upp med ökad fattigdom på landsbygden och i städerna, torka, naturkata-

strofer och miljöförstöring. Antalet misshandlade, arresterade och fängslade kvinnor ökar. Därtill ökar antalet kvinnor som är ensamma familjeförsörjare. Handlingsprogrammet innehåller fem huvudavsnitt med rubrikerna: Jämställdhet, Utveckling, Fred, Olika kategorier av särskilt utsatta kvinnor och Internationellt samarbete. Från svensk sida har betonats att FN:s kvinnokommissionens arbete särskilt måste inrikta sig på u-landskvinnornas situation.

Vid kvinnokommissionens extra möte 1987 antogs resolutioner om hur riktlinjerna inom handlingsprogrammet som rör kvinnors deltagande i utvecklingsprocessen skall kunna överföras till FN:s övergripande planer.

Frågan om våld, förtryck och diskriminering av kvinnor kan i Nairobi-strategierna hänföras till det avsnitt som behandlar "särskilt utsatta kvinnor". Åtgärder under detta avsnitt behandlas just nu av kvinnokommissionen. Bl.a. har frågan om våld mot kvinnor som är i fängsligt förvar tagits upp.

Andra frågor som är under behandling i kvinnokommissionen rör fysiskt våld inom familjen och situationen för kvinnor under apartheid samt på de ockuperade palestinska områdena.

Det svenska bilaterala biståndet har, såsom redan tidigare redovisats i utskottets betänkande, sedan länge i hög grad inriktats på u-landskvinnornas behov. Biståndet via enskilda organisationer och över anslagsposten för ämnesinriktad verksamhet har ofta gått till speciella kvinnoprojekt. Sverige stöder även FN:s kvinnofond via det multilaterala biståndet. Inom det svenska biståndsorganet SIDA har kvinnorådet för internationellt bistånd medverkat till att utarbeta ett handlingsprogram för ett kvinnoinriktat bistånd.

FN:s kommission för mänskliga rättigheter riktar sig, som redovisats i den inledande bakgrundsbeskrivningen till detta betänkande, i lika hög grad till män som till kvinnor i sitt arbete på att främja mänskliga rättigheter.

Utskottet

I motion U516 påpekas att övergrepp, våld och annan diskriminering av kvinnor är alltför vanligt på många håll i världen och att antalet utsatta kvinnor fortsätter att öka.

För att de konventioner som antagits av FN:s medlemsstater skall respekteras, krävs förstärkta och förbättrade uppföljningsmekanismer. Det krävs också att fler stater ansluter sig till konventionerna. Behovet av effektiva kontrollmekanismer minskar inte inom FN-systemet utan ökar. Orsaken är å ena sidan att brotten mot den mänskliga rättigheterna fortsätter i oförminskad omfattning, å andra sidan – och detta är en utveckling som utskottet finner glädjande – att medvetenheten om mänskliga rättigheter och opinionen mot brotten mot dessa rättigheter ökar.

Sedan länge har Sverige verkat för en särskild post som kommissarie för de mänskliga rättigheterna. Tanken har varit att en sådan kommissarie ska kunna bevaka att såväl mäns som kvinnors mänskliga rättigheter skyddas och främjas. Som utskottet har konstaterat ovan finns det i dag inget brett stöd bland FN:s medlemsstater för en sådan kommissarie.

Vid de svenska sonderingar som senast gjordes i FN rörande en kommissarie för mänskliga rättigheter framkom, att det mandat en sådan kommissarie kunde förväntas få i dag skulle bli svagt.

Avsaknaden av en särskild kommissarie kan dock uppvägas av förekomsten av rapportörer för olika frågor om mänskliga rättigheter. Vad gäller en särskild rapportör för våld och förtryck mot kvinnor ansåg utskottet i sitt betänkande UU 1985/86:23 att en sådan "kan inte sällan utföra ett effektivt och värdefullt arbete och innebära en påtryckning på de länder som blir utsatta för granskning".

Det faktum att rapportörerna ofta har blivit ett effektivt kontroll- och påtryckningsmedel har lett till att det blivit allt svårare att få medlemmarna i kommissionen för mänskliga rättigheter att acceptera inrättandet av nya rapportörstjänster.

I likhet med förra året anser utskottet att en särskild rapportör för våld och förtryck mot kvinnor skulle kunna spela en viktig roll.

I handlingsplanen från Nairobi föreslogs inte inrättandet av en sådan rapportörsbefattning, vilket enligt utskottets mening dock inte hindrar att ämnet bör kunna diskuteras under det uppföljningsarbete som igångsatts i år och som går ut på att överföra Nairobistrategierna till FN:s övergripande program. Det är i sammanhanget av betydelse till vilket organ en särskild rapportör funktionellt skall vara knuten. Utskottet är av den uppfattningen att kvinnofrågor för att kunna behandlas effektivt inte kan ses isolerat utan måste ses inom ramen för en total syn på jämställdhetsproblematiken. Detta har även sedan länge varit den officiella svenska ståndpunkten som framförts internationellt. Det vore därmed mest effektivt om en rapportör för kvinnofrågor underställdes kommissionen för mänskliga rättigheter i stället för kvinnokommissionen.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att undersöka vilka möjligheter som finns inom ramen för uppföljningen av Nairobistrategierna att skapa en särskild rapportör i FN för att undersöka och rapportera förtryck och våld mot kvinnor.

Med det anförda torde motion U516 få anses besvarad.

6. Tvångsförsvinnanden

Bakgrund

Tvångsförsvinnanden som terrormetod började uppmärksammas i Latinamerika i mitten på 1970-talet. Det beräknas att över 100 000 människor har "försvunnit" under de senaste åren.

Enligt den rapport som arbetsgruppen rörande tvångsförsvinnanden vart år presenterar inför FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna förekommer i dag denna kränkning av mänskliga rättigheter i en större omfattning i 39 länder.

En anledning till att tvångsförsvinnanden blivit allt vanligare anses vara att det givit regimerna i de länder där denna form av terror förekommer, en möjlighet att göra sig av med motståndare utan att regimen kan anklagas eller ställas till ansvar. Det ger regimerna en möjlighet att utåt bevara en fernissa av demokrati och respektabilitet. Det som inte kan bevisas kan inte påtalas.

Tvångsförsvinnanden har inte specifikt förutsetts eller reglerats i internationella instrument för mänskliga rättigheter. Denna form av terror är dock

ett brott mot FN:s grundläggande konventioner om skydd av mänskliga rättigheter samt den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. De stadganden i dessa konventioner som tvångsförsvinnanden bryter emot är rätten till liv, rätten till frihet och personlig säkerhet, rätten att inte utsättas för godtyckligt frihetsberövande, rätten till likhet inför lagen samt rätten att inte utsättas för tortyr eller för grym, omänsklig eller förnedrande behandling.

FN:s generalförsamling behandlade frågan om tvångsförsvinnande för första gången 1978. Frågan gällde då försvinnanden i Chile och på Cypern. Frågan remitterades till Kommissionen för mänskliga rättigheter som år 1980 skapade en arbetsgrupp för tvångsförsvinnanden. Gruppen består av fem medlemmar. Dessa är även medlemmar i Kommissionen för mänskliga rättigheter men handlar i personlig kapacitet. Gruppens arbetsmetoder går bl.a. ut på att, så snart den fått kännedom om ett försvinnande, sända telegram till den berörda regeringen och begära klargörande om vad som hänt. Metoden är unik inom FN-systemet. Därtill tar medlemmarna i gruppen direkt kontakt med familjer till försvunna personer, frivilliga organisationer som åtagit sig fallet eller med regeringen i det aktuella landet.

Arbetsgruppen rapporterar årligen till Kommissionen för mänskliga rättigheter. Under 1986 erhöll arbetsgruppen 3 200 anmälningar om tvångsförsvinnanden som efter undersökningar ledde till att 1962 fall rapporterades till regeringarna. Övriga rapporter återfördes till källorna eftersom de inte innehöll tillräckligt detaljerad information.

Andra FN-organ som tagit upp frågan om tvångsförsvinnanden är ILO och UNESCO.

ILO har antagit ett antal instrument som är ägnade att skydda mänskliga rättigheter, bl.a. anslutningsfrihet, skydd från tvångsarbete och icke-diskriminering. Även om ingen av de konventioner rörande skyddet av mänskliga rättigheter ILO antagit direkt berör tvångsförsvinnanden så kan ILO engagera sig så snart en fackföreningsansluten eller rätten att tillhöra en fackförening berörs. ILO:s kommitté för föreningsfrihet har under åren erhållit anmälningar om försvunna fackföreningsanslutna. ILO har då möjlighet att intervensera även om landet i fråga inte har antagit ILO:s konvention om föreningsfrihet.

ILO:s generaldirektör kan kräva information om försvinnandet direkt från den berörda regeringen. Ärendet kan även tas upp med prioritet på ILO:s mötesagenda. Vidare kan generaldirektören efter samråd med kommitténs ordförande sända en ILO-representant till det berörda landet för att undersöka försvinnandet och skapa tryck på regeringen.

UNESCO, vars konventioner bl.a. skyddar rätten till yttrandefrihet och tankefrihet, har etablerat en procedur varvid enskilda eller organisationer kan komma in med klagomål då dessa rättigheter kränks, t.ex. vid tvångsförsvinnande. UNESCO:s kommitté för konventioner och rekommendationer kan anordna "hearings" där försvinnandet tas upp vid närvaro av företrädare för det berörda landet. Kommittén publicerar en rapport från mötet. Denna rapport och den kritik den innehåller är den sanktion som står till buds. UNESCO:s generaldirektör kan även sätta press på en regering och tvångsförsvinnande kan tas upp för behandling vid UNESCO:s generalkon-

ferens för ytterligare publicitet och fördömande. UNESCO:s arbete rörande tvångsförsvinnanden är dock begränsat till sitt omfång. Kommittén erhåller endast ett hundratal klagomål per år vilket får tas som ett tecken på att det är litet känt.

Europarådet antog 1979 en rekommendation rörande tvångsförsvinnanden där medlemsstaterna uppmanades samarbeta i sökandet efter försvunna personer och genom utbyte av information. 1984 antog Europarådets parlamentariska församling en resolution vari tvångsförsvinnanden fördömdes såsom varande ett brott mot mänskligheten. Hittills har Europarådet ännu inte behövt ta upp någon individuell anmälan om tvångsförsvinnande. Europarådets kommission för mänskliga rättigheter har emellertid undersökt fall av försvunna personer på Cypern och fann då skäl att slå fast att Turkiet hade brutit mot vissa delar av den konvention rörande mänskliga rättigheter som landet ratificerat.

Andra regionala organisationer som också har antagit konventioner rörande mänskliga rättigheter under vilka tvångsförsvinnanden kan anses höra är Organisation of American States (OAS) och Organisation of African Unity (OAU). OAU:s konvention rörande mänskliga rättigheter: The African Charter on Human rights and the Rights of Peoples har hittills ratificerats av 31 stater. OAS interamerikanska kommission för mänskliga rättigheter kan undersöka brott mot mänskliga rättigheter inkl. tvångsförsvinnanden. Organisationens sanktionsmöjligheter är dock små eftersom en sanktion anses vara ett politiskt beslut som måste tas av OAS generalförsamling.

Många frivilliga organisationer är aktiva i arbetet med att motverka tvångsförsvinnanden och hjälpa de försvunna och deras familjer; FEDEFAM (Federacion latinoamericana de asociaciones de familiares de detenidos desaparecidos) är en latinamerikansk paraplyorganisation för olika nationella föreningar som arbetar med frågor om försvunna eller fängslade personer. 1986 bildades en svensk stödförening för FEDEFAM; Initiativgruppen mot tvångsförsvinnanden i Latinamerika.

Andra organisationer som sedan länge inom ramen för sitt arbete på mänskliga rättighetsområdet arbetar mot tvångsförsvinnanden är bl.a. Amnesty International, Internationella juristkommissionen, Internationella federationen för mänskliga rättigheter, Internationella röda korset (ICRC) och sammanslutningen av demokratiska advokater (IADL).

Den oberoende kommissionen för internationella humanitära frågor som tillkom som en följd av Generalförsamlingens antagande år 1981 av en ny internationell humanitär ordning presenterade år 1986 en rapport om tvångsförsvinnanden.

Vid ett möte som hölls i Paris år 1981 och som hade organiserats av ett antal internationella folkrättsorganisationer lades förslag fram till en internationell konvention mot tvångsförsvinnanden. Detta ledde fram till att FEDEFAM år 1986 presenterade ett konventionsförslag till FN:s arbetsgrupp för tvångsförsvinnanden.

Det arbete som utförs av arbetsgruppen för tvångsförsvinnanden stöds till fullo av den svenska regeringen. Med de begränsade resurser som gruppen har, utför den ett värdefullt arbete. Sverige stöder, såsom redan redovisats i

den inledande bakgrunden till detta betänkande, genom sitt humanitära stöd till Latinamerika och Södra Afrika de organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter. Häri ingår även stöd till de som drabbats av tvångsförsvinnanden, såväl de försvunnas familjer som de organisationer som arbetar på att återfinna de försvunna.

FEDEFAM har via Världskyrkorådet och Diakonia erhållit bidrag från SIDA.

Den ökade satsning som regeringen i sitt biståndsprogram kommer att lägga vid demokrati och främjande av mänskliga rättigheter kommer även att innebära ett ökat stöd till det arbete som nedläggs på att förhindra och avhjälpa tvångsförsvinnanden.

Utskottet

Det föreligger ingen tvekan om att de regimer som satt försvinnandet av oppositionella i system gör sig skyldiga till mycket allvarliga brott som innebär kränkningar av existerande folkrättsliga regler.

Utskottet delar den djupa oro som framförs i motionerna U533, U537 och U538 för en terrormetod som får allt vidare utbredning och som fört in en ny dimension i brotten mot mänskliga rättigheter i och med att de sker utanför det civila och offentliga samhället och dess normala rättssystem. Utskottet delar motionärernas uppfattning att ökade ansträngningar måste göras internationellt för att förhindra tvångsförsvinnanden och ställa de regimer där denna form av terror förekommer till ansvar. Därmed anser inte utskottet det vara säkert, att en konvention mot tvångsförsvinnanden just nu är det mest effektiva sättet att angripa frågan.

Erfarenheterna från FN:s konventionsarbete visar, att det för närvarande är bättre att försöka förstärka de *instrument som redan finns*. Detta sker genom att fler stater ansluter sig till instrumenten. En förstärkning sker även genom att uppföljnings- och sanktionsmöjligheterna ökar.

Det är en mängd risker förknippade med arbetet på nya konventioner rörande mänskliga rättigheter. En överhängande risk är att de stater som motsätter sig en konvention ser till att konventionstexten försvagas även om de själva inte har för avsikt att ansluta sig till densamma. En ytterligare risk med konventionsarbete är att det praktiska arbetet på området riskerar avstanna eller förlorar betydelse till dess att en konventionstext ligger klar.

Som framgår av bakgrundsredovisningen av denna fråga täcks redan tvångsförsvinnanden av ett antal internationella folkrättsliga instrument och mekanismer har redan utarbetats för att främja efterlevnaden av dessa instrument.

Utskottet anser av de olika skäl som angivits ovan att regeringen i första hand bör fortsätta verka för en förstärkning av de existerande konventionerna som inbegriper tvångsförsvinnanden.

Det är även utskottets uppfattning att regeringen bör ge ökat stöd till arbetsgruppen för tvångsförsvinnanden. Svårigheterna för arbetsgruppen att utföra sitt arbete är stora framför allt på grund av regeringarnas motstånd mot att samarbeta och genom att gruppen inte har möjligheter till andra sanktioner än opinionsbildning. Den metod som arbetsgruppen utvecklat att

direkt informera en berörd regering om ett tvångsförsvinnande har visat sig vara effektiv och kan skydda familjer och vittnen till tvångsförsvinnandet samt i viss mån förhindra andra försvinnanden. Eftersom en del av arbetsgruppens effektivitet kommer sig av att den kan agera snabbt bör regeringen verka för att arbetsgruppens och andra mellanstatliga och frivilliga organisationers arbete mot tvångsförsvinnanden underlättas och samordnas. Med detta får utskottet anse motionerna U533, U537 och U538 besvarade.

7. Avskaffande av dödsstraff

Bakgrund

Utrikesutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om dödsstraffets avskaffande, senast i betänkande UU 1985/86:23.

Det finns i dag ingen konvention om förbud mot dödsstraff. I FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter stadgas inte dödsstraffets avskaffande utan endast begränsningar i dess användande, t.ex. att straffet endast får utmätas för de allvarligaste brotten och inte för brott som begåtts av minderåriga.

Sverige har sedan länge aktivt verkat för dödsstraffets avskaffande. Bl.a. har vi under starkt motstånd arbetat för att frågan skall stå kvar på dagordningen för FN:s generalförsamling. År 1980 lade Sverige fram ett resolutionsförslag i FN om dödsstraffets avskaffande. En klar majoritet röstade för att frågan inte skulle behandlas.

Ett förslag om frivilligt tilläggsprotokoll till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter i vilket tillträdande stater skulle åta sig att avskaffa och inte återinföra dödsstraffet lades likaså fram i FN år 1980 av Sverige tillsammans med Västtyskland. Förslaget stötte på stort motstånd. Förslaget om ett frivilligt tilläggsprotokoll remitterades till Kommissionen för de mänskliga rättigheterna varefter Kommissionen i sin tur remitterade frågan till sin underkommission för hinder mot diskriminering och skydd av minoriteter.

År 1985 gav FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) underkommissionens särskilde rapportör i uppdrag att genomföra en analys av förslaget. Den färdiga analysen som baserats på de synpunkter som medlemsländerna framfört i olika FN-forum framlades inför underkommissionen i augusti i år men torde inte kunna behandlas förrän vid nästa års möte.

Arbetet på att avskaffa dödsstraffet inom Europa går däremot framåt. Över hälften av Europarådets medlemsländer har nu undertecknat ett tilläggsprotokoll till den europeiska konventionen angående avskaffandet av dödsstraffet i fredstid. Nio av dessa länder har ratificerat protokollet.

Ansträngningar för att avskaffa dödsstraffet fortsätter även i andra forum eftersom Sverige m.fl. länder söker nya vägar och nya angreppssätt för att kunna vända utvecklingen i en positiv riktning. Frågan har sålunda tagits upp på mötet i Wien om säkerhet och samarbete i Europa. Enligt ett förslag anmodas staterna rapportera om framstegen i arbetet i resp. land på att avskaffa dödsstraffet. En positiv utveckling har i detta sammanhang varit att Östtyskland i år som första öststat avskaffat dödsstraffet i fredstid.

Enligt Amnesty Internationals årsrapport för 1986 utdömde 67 länder dödsstraff till 1272 personer. Därav verkställdes dödsstraff i 743 fall fördelade på 39 länder. Detta innebär en nedgång jämfört med de två föregående åren. Även om antalet avrättade och dödsdömda minskat är det att märka att dödsstraffet utdömts i fler länder år 1986 än de två föregående åren. Det är även allt fler länder som belägger narkotikabrott med dödsstraff även om det som Amnesty International påpekar "inte finns klara belägg för att dödsstraffet haft någon märkbar brottsförebyggande effekt i fråga om droghandel och missbruk".

Det är enligt utskottets uppfattning positivt att notera att antalet avrättningar och dödsdomar minskar. I den analys av förslaget om ett frivilligt tilläggsprotokoll om avskaffande av dödsstraffet som framlades inför underkommissionen för hinder mot diskriminering och skydd av minoriteter konstaterar även den särskilde rapportören att det märks en svag rörelse mot ett avskaffande av dödsstraffet, men att motståndet samtidigt fortsätter att vara stort i många länder.

Det är utskottets uppfattning att de svenska ansträngningarna måste fortsätta i oförminskad styrka på att få bort denna den yttersta kränkningen av människans rättigheter.

Det är av vikt att det arbete som sedan länge pågått inom ramen för Europarådet och som långsamt kröns med framgång sprids till Europas östra delar så att dödsstraffet slutligen avskaffas i Europa. Utskottet stöder därför ansträngningarna på att föra upp frågan om dödsstraffets avskaffande i ESK.

Med det anförda torde yrkandena 2 och 3 i motion U531 få anses besvarade.

8. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen

Bakgrund

I motionerna U520 och U521 beskrivs de sovjetiska judarnas situation. Motionerna tar även upp svåra situationer som medborgarrättskamparna i Sovjetunionen befinner sig i samt de mer eller mindre påfrestande förhållanden som de judar lever i, som ansökt om att få utvandra.

I motion U520 som väckts av företrädare för samtliga fem riksdagspartier återfinns i bilaga en förteckning från december 1986 över 12 fängslade samvetsfångar och 24 f.d. samvetsfångar som visserligen släppts ur fängelse eller straffläger, men som förvägrats utresevisum.

Det är från judiska internationella organisationer och från emigranter från Sovjetunionen som den övriga världen erhåller information om den svåra situation som sovjetmedborgare, som ansökt om att få utvandra, befinner sig i och detta gäller då särskilt de judiska sovjetmedborgarna.

Från sovjetisk officiell sida förnekas all form av diskriminering. Efter en period av öppenhet i slutet av 1970-talet som kulminerade 1979 då de sovjetiska myndigheterna tillät 50 000 judar att utvandra, blev det fram till slutet av förra året åter nästan omöjligt för de sovjetiska medborgare som så önskade att lämna landet. Under åren 1980–1986 uppges antalet utresevis-

ringar för judiska sovjetmedborgare ha understigit 1 000 per år.

Antalet samvetsfångar i Sovjetunionen är okänt. Metoden att åtala oliktankande och medborgarrättskämpar för fiktiva brott som "ligistfasoner", "antisovjetisk verksamhet" etc. strider enligt motionärerna mot de mänskliga rättigheterna.

Sedan årsskiftet 1986/87 har dock ett ökat antal utreseviseringar givits och ett betydande antal samvetsfångar har frigivits. Många av dessa har även givits möjlighet att emigrera. Några av dessa återfinns på den förteckning som bifogats motion U520.

Fortsätter denna utveckling förväntas det att antalet utreseviseringar för judiska sovjetmedborgare för innevarande år kan komma att uppgå till 10 000. Den nya öppenheten som karakteriserar dagens Sovjetsamhälle har även lett till ett något friare kulturklimat för den judiska befolkningen.

Sovjetunionen har anslutit sig till 1966 års FN-konventioner om mänskliga rättigheter. Sovjetunionen har därtill undertecknat slutakten från konferensen om samarbete och säkerhet i Europa.

Den svenska regeringen har tagit varje tillfälle i akt att påtala de sovjetiska judarnas och samvetsfångarnas situation. Regeringen har i olika internationella sammanhang som t.ex. FN, ESK och Europarådet kritiserat Sovjetunionen för brotten mot de mänskliga rättigheterna, för förföljelsen och fängslandet av oliktankande samt för att människor förvägrats rätten att emigrera.

Utskottet

Även om det under året inträtt vissa lättnader i Sovjetunionen vad gäller oliktankandes situation samt att antalet personer som tillåtits utvandra har ökat, så är det ännu långt kvar innan Sovjetunionen har uppfyllt de förpliktelser som åvilar alla de stater som undertecknat FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna och som dessutom ligger i linje med slutdokumentet från 1975 års konferens om säkerhet och samarbete i Europa.

Rätten till personlig rörelsefrihet finns klart definierad såväl i konventionen från år 1966 (artikel 12) som i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som Sovjetunionen antagit.

Utskottet anser därför att regeringen även i fortsättningen bör upprätthålla trycket på den sovjetiska ledningen att visa respekt för de mänskliga rättigheterna enligt överenskomna internationella principer samt att såväl judar som andra sovjetmedborgare ges sina grundläggande rättigheter vari inkluderas rätten att utvandra.

Motionerna U520 och U521 får därmed anses besvarade.

9. Mänskliga rättigheter i Rumänien

Bakgrund

Motion U519 behandlar de brott mot de mänskliga rättigheterna som enligt motionären begås av den rumänska regimen. Trots att Rumänien anslutit sig såväl till FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter som

konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt undertecknat Helsingfordokumentet är efterlevnaden dålig. Amnesty International beskriver i sin årsrapport 1987 att organisationen under det gångna året fått kännedom om ett antal samvetsfångar som fällts för propaganda mot den socialistiska staten, vilket ger fängelse mellan fem och 15 år. Som påpekas i motion U519 har Amnesty International även rapporterat om långvariga fängelsestraff för människor som delat ut biblar och hållit andakter med sina arbetskamrater. Rätten att utvandra från Rumänien är strängt begränsad, och den som anhåller om att få utvandra riskerar enligt Amnesty International att trakasseras, förlora sitt arbete och i vissa fall att bli fängslad. Försök att ta sig utanför landets gräns kan ge fängelse till mellan sex månader och tre år. Människor fängslas för att de på ett fredligt sätt försökt hävda sina mänskliga rättigheter eller sin rätt att yttra sig fritt. Religiösa samfunds möjligheter att utöva sin religion är enligt motionären kringskurna. Enligt uppgifter till Amnesty International miss-handlas politiska fångar. Rumänsk lag innehåller bestämmelser om dödsstraff. Inget dödsstraff har uppenbarligen utmätts under 1986.

Sverige kritiserar närhelst tillfälle ges i olika internationella sammanhang brott mot de mänskliga rättigheterna.

Utskottet

Utskottet delar den kritik som kommer till uttryck i motion U519 rörande Rumäniens brott mot de mänskliga rättigheterna. Rumänien har anslutit sig till FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna och förbundit sig till FN-stadgan. Därtill har Rumänien undertecknat slutakten från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (Helsingfordokumentet) och därmed förklarat sig berett att tillämpa och genomföra slutaktens principer och bestämmelser, bl.a. på det humanitära området.

Det skulle säkerligen vara betydelsefullt för efterlevnaden av mänskliga rättigheter om FN hade möjlighet att i högre grad än vad som nu är fallet studera förhållandena i enskilda länder på det sätt som motionärerna föreslår i fråga om Rumänien.

Som beskrivits tidigare i detta betänkande är det emellertid svårt att få enighet om beslut om rapporter och undersökningskommissioner. Detta gäller oavsett om rapporten skall behandlas konfidentiellt av Kommissionen för mänskliga rättigheter enligt den s.k. 1503-proceduren eller om det gäller att tillsätta en ny rapportör som skall rapportera regelbundet till Kommissionen om situationen i de länder där brott mot de mänskliga rättigheterna är ofta och systematiskt förekommande. För närvarande finns rapportörer för situationerna i El Salvador, Guatemala, Chile, Iran och Afghanistan. Förutom svårigheterna att ta upp nya länder till behandling inom FN-systemet kommer det som utskottet redan tidigare i detta betänkande diskuterat, nämligen de existerande instrumentens svagheter och avsaknaden av effektiva sanktionsmöjligheter.

I denna situation är det enligt utskottets mening angeläget att regeringen utnyttjar de möjligheter som redan finns för att fästa uppmärksamheten på systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter inte minst från de länders

sida som anslutit sig till internationella avtal och konventioner på området. Sådana möjligheter finns även i fråga om förhållandena i Rumänien, bl.a. inom ramen för ESK och genom tematiska undersökningar som Kommissionen för mänskliga rättigheter kan utföra. Undersökningar görs bl.a. beträffande religiös ofördragsamhet, minoriteter och tortyr.

Därutöver är det av största vikt att regeringen strävar efter att ytterligare effektivisera existerande system för tillämpning och kontroll av det internationella regelverket på området för mänskliga rättigheter.

Motion U519 får med hänvisning till det anförda anses besvarad.

10. Kurder

I yrkande nr 1 i motion U514 begärs att regeringen tar upp den kurdiska frågan i FN eller i andra sammanhang enligt utskottets uttalande förra året.

Utskottet sade då i sitt betänkande att "det finner det motiverat att regeringen, eventuellt tillsammans med övriga nordiska regeringar, överväger vilka möjligheter det kan finnas att i någon form få det kurdiska folkets situation anhängiggjord i internationella fora, såsom ett steg mot ökad internationell uppmärksamhet av detta folk" (UU 1985/86:21).

Kurdernas situation har varit föremål för utskottets behandling under en följd av år. En utförlig beskrivning av det kurdiska folkets situation och geografiska belägenhet har givits under tidigare behandlingar av frågan och utskottet får hänvisa till dessa (UU 1982/83:4, UU 1983/84:123 och UU 1985/86:2).

Den kurdiska identiteten går 2000 år tillbaka i tiden. Under denna tidsperiod har det kurdiska folket hållit hårt på sin egenart och sitt oberoende och så långt möjligt vägrat att assimilera sig i de länder, i vilka de utgör en minoritet (Turkiet, Syrien, Iran, Irak, Sovjetunionen och Libanon).

Ett nationellt oberoende eller någon form av autonomistatus har sedan en lång tid tillbaka varit ett hägrande mål för den kurdiska frihetskampen. Man får nämligen tala om ett flertalmer eller mindre organiserade befrielse rörelser eftersom det i dag inte finns en enad nationell rörelse. Såväl det kurdiska samhällets traditionella stamkaraktär, som den heterogena grupp som kurderna utgör, skapar ett avsevärt hinder för att en enad nationell rörelse skall kunna växa fram. En större vilja till samarbete och kompromisser mellan olika kurdiska grupperingar har dock kunnat skönjas under det sista året, vilket även kan tas som ett tecken på en växande kurdisk nationell medvetenhet.

Iran och Irak befinner sig sedan sju år tillbaka i krig med varandra. Kriget har inneburit svåra lidanden för den kurdiska befolkningen liksom för befolkningen i övrigt. Vissa tecken tyder på att Iran och Irak på grund av det rådande kriget har minskat på repressionen mot kurderna. Denna temporära lättnad i repressionen kan ha bidragit till en ökad sammanhållning och en dialog mellan de olika kurdiska befrielse rörelserna. Kriget har även inneburit att de irakiska kurderna med iransk hjälp kunnat öka kontrollen över traditionella kurdiska områden i Irak. Samtidigt har den kurdiska kontrollen över kurdiska områden i Iran kunnat behållas.

Så länge kriget mellan Iran och Irak pågår och så länge som Turkiet inte erkänner att det finns en stor kurdisk minoritet i landet samt innan någon stabilt enad kurdisk front har kunnat skapas, så fortsätter förutsättningarna för att få gehör för kurdernas situation inom FN att vara små.

Utrikesutskottet får med beklagande och i likhet med tidigare år konstatera att det fortfarande är svårt att väcka en bred internationell opinion för kurdernas sak. Det kan heller inte bedömas som meningsfullt att ta upp en fråga i FN där man på förhand vet att otillräckligt stöd finns från medlemsländerna.

Såsom utskottet redan tidigare yttrat (UU 1985/86:21) är Europarådet inte primärt forum för frågor rörande kurdernas situation och rättigheter eftersom Turkiet endast är ett av de länder som har en kurdisk minoritet. Det borde trots detta vara möjligt att behandla frågan om kurdernas situation i Europarådet.

Utskottet har dock med tillfredsställelse noterat Turkiets förklaring från januari i år om att landet nu erkänner kommissionens behörighet att pröva enskilda klagomål enligt Europakonventionens artikel 25. Härmed öppnas eventuellt även möjligheter för kurder att få sina klagomål behandlade av europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter.

Såsom ovan påpekats så befinner sig Iran och Irak sedan sju år i krig med varandra. Det fortsatta krigstillståndet torde avsevärt minska de eventuella möjligheter som ett svenskt initiativ för närvarande skulle ha att påverka Irans och Iraks behandling av de kurdiska minoriteterna i resp. land.

Utskottet anser dock att regeringen bör fortsätta att bevaka det kurdiska folkets situation för att, så snart tillfälle ges, undersöka möjligheterna att ta upp frågan i lämpligt forum.

Med det anförda torde yrkandena 1, 2 och 4 i motion U514 få anses besvarade.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *kommissarie för mänskliga rättigheter*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U531 besvarat med vad utskottet anför,
2. beträffande *förstärkning av FN:s resurser till mänskliga rättigheter*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U531 besvarat med vad utskottet anför,
3. beträffande *stöd till länder där folkrätten hotas*
att riksdagen förklarar yrkande 5 i motion 1986/87:U531 besvarat med vad utskottet anför,
4. beträffande *FN-universitet för mänskliga rättigheter*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1986/87:U531 besvarat med vad utskottet anför,
5. beträffande *Turkiets ratifikation av Europakonventionens art. 25 om Individuell klagorätt*
att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1986/87:U531 besvarat med vad utskottet anför,

6. beträffande *frågor om barns rättigheter och barnarbete*
att riksdagen förklarar yrkandena 9 och 10 i motion 1986/87:U531
samt motion 1986/87:U535 besvarade med vad utskottet anför,

7. beträffande *barnarbete*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1986/87:U536,

8. beträffande *särskild rapportör för att undersöka förtryck och våld
mot kvinnor*
att riksdagen förklarar motion 1986/87:U516 besvarad med vad
utskottet anför,

9. beträffande *tvångsförsvinnande*
att riksdagen förklarar motionerna 1986/87:U533, 1986/87:U537 och
1986/87:U538 besvarade med vad utskottet anför,

10. beträffande *avskaffande av dödsstraff*
att riksdagen förklarar yrkandena 2 och 3 i motion 1986/87:U531
besvarade med vad utskottet anför,

11. beträffande *mänskliga rättigheter i Sovjetunionen*
att riksdagen förklarar motionerna 1986/87:U520 och 1986/87:U521
besvarade med vad utskottet anför,

12. beträffande *mänskliga rättigheter i Rumänien*
att riksdagen förklarar motion 1986/87:U519 besvarad med vad
utskottet anför,

13. beträffande *stöd till det kurdiska folket*
att riksdagen förklarar yrkandena 1, 2 och 4 i motion 1986/87:U514
besvarade med vad utskottet anför.

Stockholm den 29 oktober 1987

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s),
Margaretha af Ugglas (m), Axel Andersson (s), Maj-Lis Löow (s), Anita
Bråkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Gunnar
Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Britta Hammarbacken (c), Maria
Leissner (fp), Oswald Söderqvist (vpk) och Jan-Erik Wikström (fp).